

HALINA ZIĘBA-ZAŁUCKA

Konstytucyjne aspekty bezpieczeństwa

The constitutional aspects of security

I

Szukając współczesnych pojęć słowa „bezpieczeństwo”, możemy natrafić na takie hasła, jak stan spokoju, pewności, zabezpieczenia, ochrony czy braku zagrożeń.¹ W interpretacji bezpieczeństwa nie ma powszechnego odniesienia do państwa bądź narodu. W literaturze naukowej termin ten jest definiowany jako wolność od zagrożeń stwarzających jakiegokolwiek ryzyko dla przetrwania państwa.² W polskiej literaturze bezpieczeństwo państwa utożsamiane jest z bezpieczeństwem narodowym.³ Określenie to ma związek z zapewnieniem suwerenności, integralności terytorialnej, możliwości osiągnięcia dobrobytu i rozwoju, a także swobodnego wyboru drogi politycznej.

Pojęcie bezpieczeństwa odnosi się więc do wewnętrznego układu państwa oraz do jego stosunków międzynarodowych.⁴ Jest to jednak zagadnienie niejednoznaczne i wieloaspektowe.⁵ Dotyczy ono różnych pod względem rodzaju i zakresu zjawisk, co utrudnia przyjęcie w tej sferze jednorodnych kryteriów.⁶

¹ R. Zięba, *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 2007, s. 27.

² T. Szubrycht, *Współczesne aspekty bezpieczeństwa państwa*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej”, Rok XLVII 2006, nr 4 (167), s. 87; *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2002.

³ T. Szubrycht, *op. cit.*, s. 88

⁴ B. Dunaj (red.), *Popularny słownik języka polskiego*, Warszawa 1999, s. 30.

⁵ B. Opaliński, *Rozdzielenie kompetencji władzy wykonawczej między Prezydenta RP oraz Radę Ministrów. Na tle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku*, Warszawa 2012, s. 168.

⁶ Por. W. J. Wołpiuk, *Bezpieczeństwo państwa i pojęcia pokrewne. Aspekty konstytucyjnoprawne*, [w:] *Krytyka prawa. Niezależne studia nad prawem*, t. II; *Bezpieczeństwo*, red. W. Sokolewicz, Warszawa 2010, s. 185.

Ustrojodawca polski nie zdefiniował tego pojęcia ani w obecnie obowiązującej konstytucji, ani we wcześniejszych.

Należy zauważyć, że co prawda krajowa doktryna nie jest jednolita w rozumieniu pojęcia „bezpieczeństwo państwa”, ale panuje ogólna zgoda co do pojmowania relacji pomiędzy państwem a jednostką w kontekście bezpieczeństwa.⁷ B. Banaszak utożsamia bezpieczeństwo państwa z bezpieczeństwem obywateli określonym w art. 5 Konstytucji RP.⁸ Zdaniem z kolei P. Sarneckiego, bezpieczeństwo państwa jest pojęciem niedookreślonym, którego treść precyzowana musi być w poszczególnych wypadkach stosowania art. 31 ust. 3 Konstytucji. Autor wskazuje także na nikły stan orzecznictwa TK w stosunku do pojęcia bezpieczeństwa państwowego.⁹ Kompleksową i doniosłą definicję bezpieczeństwa państwowego proponuje J. Karp. Według niego bezpieczeństwo to „stan, w którym brak jest zagrożeń dla istnienia państwa oraz jego demokratycznego ustroju. Bezpieczeństwo państwa obejmuje w swym zakresie dyrektywę dbania o jego suwerenność, integralność terytorialną i potencjał obronny, nawet gdy nie występuje zagrożenie ze strony innych państw lub terrorystów”.¹⁰

Najprościej stan bezpieczeństwa można zdefiniować jako stan, w którym nie ma jakichkolwiek zagrożeń. *Słownik języka polskiego* sprowadza pojęcie „bezpieczeństwo” do słów „stan niezagrożenia, spokoju, pewności”.¹¹ Definicja słownikowa oznacza także, że bezpieczeństwo oznacza brak zagrożenia oraz ochronę przed niebezpieczeństwami.¹² Hasło „bezpieczeństwo”, jest odpowiednikiem łacińskiego słowa *securitas*, które w tłumaczeniu na język polski oznacza „bezpieczeństwo” oraz angielskiego terminu *security*.¹³ W starożytnym Rzymie słowo to traktowane było jako polityczna stabilność. Dla J. Bralczyka bezpieczeństwo to ogół warunków i instytucji chroniących państwo i obywateli przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego, a także ochrona ustroju przed zamachami na podstawowe instytucje państwa.¹⁴ Problemem zdefiniowania pojęcia bezpieczeństwa w okresie międzywojennym zajmowali się W. Czapiński oraz W. Kawka. W. Czapiński dokonał analizy bezpieczeństwa publicznego w ujęciu przepisów prawa

⁷ J. Jaraczewski, *Bezpieczeństwo państwa jako wartość konstytucyjna*, „Zagadnienia Sądownictwa Konstytucyjnego” 2012, nr 1(3), s. 64.

⁸ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009, 52 i 177.

⁹ P. Sarnecki, *Uwagi do art. 31*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, tom IV, red. L. Garlicki, Warszawa 2005, s. 38.

¹⁰ J. Karp, *Bezpieczeństwo państwa*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz encyklopedyczny*, red. W. Skrzydło, S. Grabowska, R. Grabowski, Warszawa 2009, s. 108–109.

¹¹ *Słownik języka polskiego*, Warszawa 1978, s. 147.

¹² E. Kołodziński, *Wprowadzenie do zarządzania bezpieczeństwem*, <http://www.uwm.edu.pl/mkzk/download/wprowadzenie.pdf>, z dnia 07.01.2012, s.1.

¹³ *Ibidem*, s. 1.

¹⁴ J. Bralczyk, *Słownik 100 tysięcy potrzebnych słów*, Warszawa 2005, s. 448.

administracyjnego, prawa karnego, a także analizy porównawczej z systemami innych państw. W. Czapińskiemu¹⁵ nie udało się jednak sformułować jednoznacznej definicji pojęcia bezpieczeństwa publicznego. Położył jednak główny nacisk na to, że ochrona czy też zapewnienie bezpieczeństwa publicznego to oznaczenie środków, względnie działalności zapobiegającej czynom złej woli ludzkiej, które skierowane są wprost przeciwko temu bezpieczeństwu:

[...] w ten sposób do zakresu ochrony bezpieczeństwa należałoby odnieść tylko prewencję zbrodni i występków bądź skierowanych przeciwko życiu, mieniu, wolności osób, bądź stanowiących zamach na organizację społeczną lub państwową; natomiast nie można by tu zaliczyć zapobiegania wykroczeniom przeciwko licznym przepisom administracyjnym, chociażby mającym na celu uniknięcie różnych niebezpieczeństw, które w pewnych warunkach są możliwe.¹⁶

Dokładniejsze wyjaśnienie terminów bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego przedstawił W. Kawka, który stwierdził, że są to „pewne stany dodatnie, panujące w organizacji społecznej, których zachowanie gwarantuje uniknięcie określonych szkód, tak przez całość organizacji, jak i przez poszczególnych jej członków”.¹⁷ Bezpieczeństwo publiczne przedstawia on jako pewnego rodzaju stan, w którym ogół społeczeństwa i jego interesy oraz państwo wraz ze swymi celami mają zapewnioną ochronę od szkód zagrażających im z jakiegokolwiek źródła.

Cytowany autor uważa ponadto, że skonstruowanie pełnej definicji pojęcia bezpieczeństwa publicznego nie jest możliwe, gdyż materiał, który składa się na jego treść, jest bardzo rozległy i różny. Można je określić tylko za pomocą obszerniejszego opisu, wskazując niebezpieczeństwa, które mogą zagrazić interesowi publicznemu. Przytacza tutaj wiele stanów rzeczywistych, podając kiedy można, a kiedy nie można mówić o zagrożeniu dla bezpieczeństwa publicznego, uważając, że „niebezpieczeństwem publicznym będzie fakt, stan lub zjawisko dotyczące interesu publicznego, chociażby szkoda swym ciężarem mocniej godziła w dobro prywatne. Ochrona policyjna polega więc na odwracaniu niebezpieczeństw zagrażających państwu jako takiemu, większej lub mniejszej grupie obywateli i poszczególnym jednostkom”.¹⁸

Można więc zauważyć, że pojęcie bezpieczeństwa jest bardzo obszerne i niejednoznacznie określone w literaturze naukowej. Mamy więc bezpieczeństwo publiczne, bezpieczeństwo jednostki czy bezpieczeństwo państwa (utożsamiane

¹⁵ W. Czapiński, *Bezpieczeństwo, spokój i porządek publiczny – próba konstrukcji teoretycznej*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1929, nr 19, s. 673–679.

¹⁶ *Ibidem*, s. 677.

¹⁷ W. Kawka, *Policja w ujęciu historycznym i współczesnym*, Wilno 1939, s. 46.

¹⁸ *Ibidem*, s. 52.

czasami z bezpieczeństwem narodowym)¹⁹, które jakkolwiek ma również publiczny charakter, to warto podkreślić jego odmienności związane z pojęciem państwa i jego organów. Bezpieczeństwo przedstawiane bywa również jako proces²⁰, w którym stan bezpieczeństwa i jego organizacja podlegają dynamicznym przekształceniom stosownie do naturalnych zmian uwarunkowań bezpieczeństwa.²¹ Interesującą definicję bezpieczeństwa w związku z takim podejściem do zagadnienia przedstawia K. Sienkiewicz-Małyjurek, uważając, że bezpieczeństwo nie jest stale określonym stanem rzeczy, ale jest ciągłym procesem społecznym, w ramach którego podmioty działające starają się doskonalić mechanizmy zapewniające poczucie bezpieczeństwa. Według niej „bezpieczeństwo podlega prawom ruchu systemów społecznych i jako takie powinno być ujmowane w sposób dynamiczny. Dynamizm kategorii bezpieczeństwa w naturalny sposób wiąże się ze zmiennością warunków otoczenia, postępowaniem cywilizacyjnym oraz sferami i zakresem potrzeb poszczególnych podmiotów”.²² Jako przykład można tutaj wskazać problem, z którym Polska nie potrafiła sobie przez długi czas radzić, czyli dopasowanie jej polityki bezpieczeństwa do wymogów sytuacji geopolitycznej państwa. Obecnie po rozszerzeniu NATO i Unii Europejskiej, co zasadniczo zmieniło sytuację bezpieczeństwa Polski, głównym zadaniem powinno być utrwalenie zmian i tendencji.²³

W zależności od źródła bezpieczeństwo jest różnie definiowane. Zdaniem M. Brzezińskiego, „przez bezpieczeństwo rozumie się stan, w którym członkowie wspólnoty państwowej nie odczuwają zagrożenia lub lęku ze strony organów państwa lub innych państw; stan pewności i zabezpieczenia; stan wolności od niepokoju, zagrożenia, strachu, niebezpieczeństwa, ataku albo poczucia zagrożenia ze strony niestabilnego porządku; swobodę działania, której nie towarzyszy poczucie zagrożenia. W końcu, że jest się poza zasięgiem wszelkiego zagrożenia”.²⁴ Według M. Lisieckiego bezpieczeństwo można zdefiniować jako

¹⁹ T. Szubrycht, *op. cit.*, s. 88. B. Szmulik zaleca ostrożność w takim podejściu, zob. idem, *Zagadnienia ogólne*, [w:] *Instytucje bezpieczeństwa narodowego*, red. M. Paździor i B. Szmulik, Warszawa 2012, s. 4 i n.

²⁰ J. Stańczyk, *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Warszawa 1996, s. 18.

²¹ M. Leszczyński, *Istota bezpieczeństwa w ujęciu Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP*, [w:] *Państwo i prawo wobec współczesnych wyzwań. Problemy administracji, zarządzania i ekonomii. Księga Jubileuszowa Profesora Jerzego Jaskierni*, red. R. M. Czarny i K. Spryszak, Toruń 2012, s. 195.

²² K. Sienkiewicz-Małyjurek, Z. Niczyporuk, *Bezpieczeństwo publiczne – zakres problematyki*, Gliwice 2010, s. 15-16.

²³ Por. R. Kuźniar, *Geopolityka i polityka bezpieczeństwa Polski*, „Sprawy Międzynarodowe” 2008, nr 1, s. 49 i n.; J. Menkes, *Bezpieczeństwo rozszerzania – rozszerzanie bezpieczeństwa*, [w:] *Państwo i prawo ...* s. 328 i n.; R. Zięba, *Potrzeba nowej strategii bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, [w:] *Państwo i prawo ...* s. 362 i n.

²⁴ S. Sulowski, M. Brzeziński, *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa*, Warszawa 2009, s. 22.

„negację, tj. uwypuklenie przeciwieństw (brak zagrożeń) lub przez podkreślenie pozytywnych stanów (spokoju, pewności, wolności)”²⁵

Podobnie jak inni podkreśla „zapotrzebowanie procesowego podejścia do bezpieczeństwa – z jednej strony zwracając uwagę na dynamikę zmian w zakresie stanu bezpieczeństwa, z drugiej na to, że stan bezpieczeństwa zależy od wielu czynników subiektywnych i obiektywnych, wewnętrznych i zewnętrznych”²⁶

Przez bezpieczeństwo można także rozumieć taki stan braku zagrożenia dla dobra prawnego człowieka, który daje możliwość normalnego działania jednostki w społeczeństwie, a w szczególności zachowanie życia, zdrowia, mienia, autonomię korzystania z wszystkich przypadających jednostce praw podmiotowych, które są zapewnione w konstytucji i innych przepisach prawa, nad którego zapewnieniem czuwają organy państwowe zaopatrzone we właściwe kompetencje. Obowiązujące przepisy, w tym także rangi konstytucyjnej, nakładają na władze państwowe obowiązek zapewnienia odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa. Wypełniając tę powinność, współczesny ustawodawca musi się zmierzyć z problemami wynikającymi z zagrożeń terrorystycznych, z przestępczości zorganizowanej czy mającej charakter ponadpaństwowy (transgraniczny).²⁷

W *Małej encyklopedii prawa* termin „bezpieczeństwo publiczne” oznacza: całość porządku i urządzeń społecznych, chroniących obywateli przed zjawiskami groźnymi dla życia, zdrowia lub grożącymi poważnymi stratami w gospodarce narodowej.²⁸ W rozważaniach S. Bolesta bezpieczeństwo publiczne to: system urządzeń i stosunków społecznych uregulowanych przez prawo oraz normy moralne i reguły współżycia społecznego, zapewniające ochronę społeczeństwa i jednostki oraz ich mienia przed grożącymi niebezpieczeństwami ze strony gwałtownych działań ludzi, jak również sił przyrody.²⁹ J. Zaborowski jest zwolennikiem ujęcia materialnego i obiektywnego. Według niego bezpieczeństwo publiczne to: „taki stan faktyczny wewnątrz państwa, który umożliwia bez narażenia na szkody (wywołane zarówno zachowaniem ludzi, jak i działaniem sił natury, techniki itp.) normalne funkcjonowanie organizacji państwowej i realizację jej interesów, zachowanie życia, zdrowia i mienia jednostek żyjących w tej organizacji oraz korzystanie przez te jednostki z praw i swobód zagwarantowanych Konstytucją i innymi przepisami prawa”³⁰

²⁵ M. Lisiecki, *Zarządzanie bezpieczeństwem publicznym*, Warszawa 2011, s. 21.

²⁶ *Ibidem*, s. 21

²⁷ W. Hermeliński, *Bezpieczeństwo publiczne a prawo jednostki do prywatności*, „Palestra” 2013, nr 1–2, s. 17 i n.; A. Misuk, *Administracja porządku i bezpieczeństwa publicznego*, Warszawa 2008, s. 16.

²⁸ L. Kurowski (red.), *Mała encyklopedia prawa*, Warszawa 1959, s. 40.

²⁹ S. Bolesta, *Pozycja prawna MO w systemie organów PRL*, Warszawa 1972, s. 121.

³⁰ J. Zaborowski, *Administracyjno-prawne ujęcie pojęć „bezpieczeństwo publiczne” i „porządek publiczny” (niektóre uwagi w świetle unormowań prawnych) 1983–1984*, „Zeszyty Naukowe ASW” 1985, nr 41, s. 129.

Należy podkreślić, że bezpieczeństwo ma charakter interdyscyplinarny oraz użyteczny, co oznacza, iż nie może być rozpatrywane jako wartość odrębna od innych. Niezwykle trafnie ujął to J. Szmyd, pisząc, iż zjawisko to jest „wartością nieautoteliczną, nie samą w sobie, tzn. niegodną zabiegów ze względu na nią samą, natomiast wartością wyraźnie użyteczną, użytkową, tzn. będącą środkiem do osiągnięcia innych wartości, np. zdrowia, własności itp.”³¹

A więc prawo do bezpieczeństwa stanowi generalną kategorię w prawie międzynarodowym praw człowieka i przeniaka – jako elementarna i przejawiająca się wszędzie potrzeba, jak i wartość ludzka – wszystkie inne prawa, choć w niejednakowym stopniu i zakresie.

Problematyka bezpieczeństwa dotyczy szerokiego obszaru dziedzin życia, poczynając od przypadkowych czynników obejmujących zagrożenia klimatyczne, tektoniczne, pożarowe, przez zagrożenia biologiczno-egzystencjalne, takie jak zapewnienie żywności, energii technicznej, zdrowotności, a na czynnikach wynikających z wzajemnej inwazyjności ludzi w życiu społecznym kończąc.³²

Bez wątpienia jest to termin bardzo ogólny, o szerokim zakresie znaczeniowym, w związku z tym inaczej interpretują i postrzegają bezpieczeństwo politycy, ekonomiści, prawnicy, żołnierze, urzędnicy i funkcjonariusze instytucji odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, a inaczej obywatele.³³

Na ogół specjaliści zgadzają się co do tego, iż bezpieczeństwo jest pojęciem złożonym i że oznacza – ogólnie rzecz biorąc – wolność od jakichkolwiek zagrożeń dla podstawowych wartości. Dla M. Lisieckiego bezpieczeństwo to określony system, w którym wyróżnia podsystemy: bezpieczeństwo polityczne, bezpieczeństwo gospodarcze, bezpieczeństwo militarne i bezpieczeństwo publiczne.³⁴ Jest to podział sensowny, ale niewyczerpujący zagadnienia.

Nie ma też zgody samego ulokowania gwarancji bezpieczeństwa czy na poziomie indywidualnym, narodowym, czy też międzynarodowym. Pamiętać także należy, że przedmiotowe pojęcie ewoluuje w czasie wraz ze zmianą zagrożeń oraz metod przeciwdziałania im.³⁵

Niewątpliwie pierwotnie bezpieczeństwo było rozumiane w sposób państwowocentryczny. Chodziło o obronę integralności terytorialnej i niepodległości przed zakusami państw wrogich. Obecnie nastąpił proces wykształcenia się no-

³¹J. Szmyd, *Bezpieczeństwo jako wartość, refleksja aksjologiczna i etyczna*, [w:] *Zarządzanie bezpieczeństwem*, red. P. Tyrała, Kraków 2000, s. 48.

³²Z. Tkaczyk, *Sektor obywatelski i inne obszary bezpieczeństwa*, [w:] *Zarządzanie bezpieczeństwem – wyzwania XXI wieku*, red. M. Lisiecki, Warszawa 2008, s. 293.

³³P. Tyrała, *Zarządzanie kryzysowe. Ryzyko – Bezpieczeństwo – Obronność. Dla menedżerów administracji, polityki, wojska, policji gospodarki i edukacji*, Toruń 2001, s. 9–10.

³⁴M. Lisiecki, *System bezpieczeństwa publicznego państwa*, „Przegląd Policyjny” 1995, nr 4, s. 8.

³⁵K. Żukrowska, M. Grąć (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Teoria i praktyka*, Warszawa 2006, s. 21.

wego paradygmatu bezpieczeństwa, polegającego na odejściu od bezpieczeństwa „od czegoś” na rzecz bezpieczeństwa „do czegoś”.³⁶

Samo poczucie bezpieczeństwa zaś – badane jest w kilku wymiarach, tj. w wymiarze ogólnym (czy społeczeństwo uważa dany kraj za taki, w którym żyje się bezpiecznie), w wymiarze lokalnym (czy mieszkańcy społeczności lokalnej czują się bezpiecznie w swoim miejscu zamieszkania) oraz w wymiarze indywidualnym (w jakim stopniu człowiek, mieszkaniec danej miejscowości, osobiście odczuwa lęk przed przestępczością).³⁷

Pamiętać należy, iż fundamentalne wyzwania filozoficzne i koncepcje edukacyjne XXI wieku podkreślają przede wszystkim konieczność zagwarantowania przez ludzkość bezpieczeństwa, pojmowanego jako podstawowa potrzeba pojedynczego człowieka, zbiorowości społecznych, a także wszystkich bytów przyrody.³⁸

W Polsce naukowe spojrzenie na termin bezpieczeństwa ma swoje korzenie sięgające lat 90. ubiegłego wieku.³⁹ Często bezpieczeństwo określa się jako wielorodzajową wartość, jako zjawisko społeczne, polityczne, kulturowe, ekonomiczne, prawne, ekologiczne, militarne, jako „czynnik jednostkowo egzystencjalny i życiowo indywidualny”.⁴⁰ Bezpieczeństwo jako jedno z dóbr podlegające ochronie prawnej – nie zostało jednak zdefiniowane w żadnym krajowym akcie prawnym. Jedynie w doktrynie oraz literaturze przedmiotu pojęcie to bywa różnie określane i przypisuje się mu różną pojemność semantyczną.

II

Bezpieczeństwo jako naturalne i niezbywalne prawo – zajmuje szczególne miejsce w katalogu praw chronionych przez prawo międzynarodowe. I tak np. art. 2 francuskiej Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela z 26 sierpnia 1789 r. stanowi:

Celem każdego stowarzyszenia politycznego jest zachowanie naturalnych i niezbywalnych praw człowieka. Tymi prawami są wolność, własność, bezpieczeństwo i opór przeciwko uciskowi.

³⁶ W. Paruch, K. Trembicka, *Typologia systemów bezpieczeństwa w XIX i XX wieku*, Lublin 1996, s. 10.

³⁷ E. Moczuk, *Postrzeganie bezpieczeństwa publicznego w środowisku lokalnym. Raport z badań sondażowych*, Rzeszów 2003, s. 68.

³⁸ W. J. Maliszewski (red.), *Bezpieczeństwo człowieka i zbiorowości społecznych*, Bydgoszcz 2005, s.8.

³⁹ M. Lisiecki, B. Kwiatkowska-Basałaj, *Pojęcie bezpieczeństwa oraz prognostyczny model jego zapewnienia*, [w:] *Zarządzanie bezpieczeństwem...*, s. 53–54.

⁴⁰ J. Szmyd, *Bezpieczeństwo jako wartość refleksyjna, aksjologiczna i etyczna*, [w:] *Zarządzanie bezpieczeństwem...*, s. 46.

Zgodnie z art. 3 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 1948 r. „Każda osoba ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego”. Podstawy prawa jednostki do bezpieczeństwa znajdziemy także w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. W art. 5 Konwencji czytamy, iż „każdy ma prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego”. Podobne stwierdzenie znajdziemy w art. 9 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z 16 grudnia 1966 r. Mówi on o prawie każdego do wolności i bezpieczeństwa osobistego.⁴¹ Prawo do bezpieczeństwa pojawiło się także w art. 6 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej, będącej częścią Traktatu lizbońskiego. Artykuł ten wskazuje na prawo każdego do wolności i bezpieczeństwa.

Bezpieczeństwo narodu (społeczeństwa), jego obywateli najpełniej może być realizowane w ramach państwa. Na państwo nałożony jest obowiązek zapewnienia szeroko rozumianego bezpieczeństwa, m.in. poprzez ochronę i obronę ludności przed potencjalnymi, jak i istniejącymi zagrożeniami, które powstają na skutek rozwoju cywilizacyjnego, konfliktów społecznych, postępu technologicznego czy też niszczącego działania żywiołowych sił natury.

W realizacji polityki bezpieczeństwa państwa – państwo polskie stawia sobie za główny cel zagwarantowanie niepodległości, integralności terytorialnej oraz nienaruszalności granic RP, suwerenności, gwarancję ochrony demokratycznego porządku konstytucyjnego (w szczególności pełni praw oraz wolności, bezpieczeństwa obywateli), zachowania dziedzictwa narodowego, rozwoju tożsamości narodowej oraz stworzenie najlepszych warunków potrzebnych do stabilnego i wszechstronnego społecznego oraz gospodarczego rozwoju kraju. W tym właśnie celu państwo polskie podejmuje działania nie tylko o charakterze wewnętrznym, ale także i międzynarodowym. „Aktywność” ta powinna być nadzorowana i koordynowana w ramach pewnej sformalizowanej struktury organizacyjnej, posiadającej ustalone procedury, zasady, przepisy – a więc bez wątplenia powinny stanowić system bezpieczeństwa państwa.⁴²

Przyjmuje się, że trzy elementy łącznie, tj. ludność, terytorium oraz system władzy – powinny być przedmiotem szczególnej ochrony państwa. Słuszność właśnie takiego podejścia potwierdza – jak się wydaje – art. 5 Konstytucji. W szeroko rozumianym pojęciu systemu bezpieczeństwa państwa można więc wyróżnić m.in. następujące ściśle ze sobą powiązane podsystemy:

⁴¹ Szerzej na ten temat zob. B. Gronowska, *Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego*, [w:] B. Gronowska, T. Jasudowicz, M. Balcerzak, M. Lubiszewski, R. Mizerski, *Prawa człowieka i ich ochrona. Podręcznik dla studentów prawa i administracji*, B. Gronowska, T. Jasudowicz, M. Balcerzak, M. Lubiszewski, R. Mizerski Toruń 2005, s.265 i n.

⁴² „System bezpieczeństwa państwa to skoordynowany wewnętrznie zbiór elementów organizacyjnych, materiałowych i ludzkich ukierunkowanych na przeciwdziałanie wszelkim zagrożeniom państwa, a w szczególności gospodarczym, politycznym, psychospołecznym, militarnym i ekologicznym”. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, Warszawa 2002, wyd. 4, s. 139.

- bezpieczeństwa politycznego (ma na celu ochronę interesów państwa metodami politycznymi),
- bezpieczeństwa militarnego (ma na celu zapewnienie obrony w wypadku konfliktu zbrojnego),
- bezpieczeństwa gospodarczego (ma na celu chronić rozwój gospodarczy Polski),
- bezpieczeństwa publicznego (ma na celu zapewnić porządek konstytucyjny, ochronę przed sytuacjami kryzysowymi, zagrożeniami środowiska, zapewnić porządek publiczny oraz ochronę przed zjawiskami kryminogennymi),
- bezpieczeństwa socjalnego (ma na celu zapewnić podstawowe warunki do godnej egzystencji człowieka-obywatela).

W tak widzianym systemie funkcjonuje obecnie wiele podmiotów, tj. organy władzy, administracji rządowej i samorządowej, przedsiębiorstwa, instytucje, zwykli obywatele. Występuje jedynie problem odpowiedniego formułowania zadań oraz celów, przypisywania ich odpowiednim podmiotom. Bezpieczeństwo państwa jest nadrzędne w stosunku do innych dziedzin życia państwowego i dotyczy kategorii publicznej, która obejmuje różny zakres spraw i sytuacji na obszarze państwa. Głównym narzędziem zapewniającym to bezpieczeństwo są jego siły zbrojne.

Według B. Wiśniewskiego, zadaniem bezpieczeństwa państwa jest zapewnienie ochrony życia i zdrowia obywateli oraz majątku narodowego przed skutkami klęsk żywiołowych i katastrof.⁴³ Dalej stwierdza on, że system bezpieczeństwa państwa jest „dającym się wyodrębnić z systemu bezpieczeństwa narodowego zbiorem organów władzy i administracji publicznej, metod oraz sposobów działania związanych z ochroną porządku konstytucyjnego, życia i zdrowia obywateli oraz majątku narodowego przed bezprawnymi działaniami, a także skutkami klęsk żywiołowych i katastrof technicznych”.⁴⁴

Jak trafnie zauważa W. Kitler, nie można rozdzielać zagadnień bezpieczeństwa narodowego na te o naturze zewnętrznej i te o naturze wewnętrznej, gdyż działania państwa w tym zakresie mają charakter interdyscyplinarny. Ponadto twierdzi, że lista środków zapewnienia bezpieczeństwa zewnętrznego składa się nie tylko z elementów militarnych, ale przede wszystkim dyplomatycznych i gospodarczych.

Co więcej, zewnętrzne zagrożenia bezpieczeństwa państwa, jak na przykład terroryzm, wpływają destabilizacyjnie na bezpieczeństwo wewnętrzne i wywołują poczucie zagrożenia w społeczeństwach lokalnych.⁴⁵ Bezpieczeństwo publicz-

⁴³ B. Wiśniewski, *Bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej*, AON, Warszawa 2004, s. 19.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 62.

⁴⁵ K. Sienkiewicz-Małyjurek, Z. Niczyporuk, *op. cit.*, s. 16–17.

ne, jako dobro co do zasady usprawiedliwiające ograniczenie przez ustawodawcę korzystania z wolności obywatelskich, wymaga zachowania proporcjonalności dopuszczalnego wkraczania w imię ochrony bezpieczeństwa oraz sprawnego systemu kontroli, jak również zachowania tej proporcjonalności w praktyce.⁴⁶

III

Najważniejszym aktem prawnym, który reguluje kwestie dotyczące bezpieczeństwa w Polsce, jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.⁴⁷ Należy zwrócić uwagę, że treść pojęcia „bezpieczeństwa państwa” nie została w Konstytucji RP wyjaśniona w dokładny sposób i zazwyczaj termin ten nie występuje samodzielnie.⁴⁸ Ważny w tej materii jest art. 5 Konstytucji:

Rzeczypospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej mówi także w art. 126 ust. 2, iż „Prezydent Rzeczypospolitej czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji, stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium”, zaś w art. 146 ust. 4 czytamy, że zadaniem Rady Ministrów jest zapewnienie bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego państwa oraz porządku publicznego. Regulacja ta pozostaje komplementarna wobec art. 126 ust. 2, nakładającego na Prezydenta funkcję strażnika bezpieczeństwa państwa. Jednocześnie należy podkreślić, że ustrojodawca nie wyposażył głowy państwa w środki umożliwiające mu podejmowanie w tym zakresie zadań prewencyjnych czy stabilizacyjnych. A zatem gdy pojawi się zagrożenie którejkolwiek kategorii bezpieczeństwa państwa, Prezydent powinien najpierw zwrócić się do Rady Ministrów w celu podjęcia przez nią odpowiednich działań.⁴⁹ Jeżeli spotka się z milczeniem, ma jeszcze możliwość zwołania Rady Gabinetowej, aby wypracować konkretne kierunki i sposoby działania.

Do dyspozycji Prezydenta pozostają jednak pewne kompetencje jako gwaranta bezpieczeństwa państwa (zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi i wprowadzenie stanów nadzwyczajnych).

W Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej regulacje na temat bezpieczeństwa można znaleźć także w innych artykułach. Są to:

⁴⁶ W. Hermeliński, *op. cit.* s. 17.

⁴⁷ Szerzej zob. S. Pieprzny, *Prawo do bezpieczeństwa w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Państwo i prawo wobec współczesnych wyzwań...*, 167 i n.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 175.

⁴⁹ B. Opaliński, *op. cit.*, s. 169.

– art. 31 ust. 3: Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej,

– art. 45 ust. 2: Wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo, porządek publiczny[...],

– art. 53 ust. 5: Wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób,

– art. 61 ust. 3: Ograniczenie prawa (do informacji) może nastąpić wyłącznie ze względu na określone w ustawach ochronę wolności i praw innych osób i podmiotów gospodarczych oraz ochronę porządku publicznego, bezpieczeństwa lub ważnego interesu gospodarczego państwa,

– art. 66 ust. 1: Każdy ma prawo do bezpiecznych [...] warunków pracy,

– art. 74 ust. 1: Władze publiczne prowadzą politykę zapewniającą bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom,

– art. 76: Władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu [...],

– art. 135: Organem doradczym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa państwa jest Rada Bezpieczeństwa Narodowego,

– art. 228 ust. 1: W sytuacjach szczególnych zagrożeń, jeżeli zwykłe środki konstytucyjne są niewystarczające, może zostać wprowadzony odpowiedni stan nadzwyczajny: stan wojenny, stan wyjątkowy lub stan klęski żywiołowej,

– art. 230 ust. 1: W razie zagrożenia konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli [...] Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów może wprowadzić na czas oznaczony [...] stan wyjątkowy [...].

Z uwagi na szeroki zakres problematyki bezpieczeństwa i występującą w tym systemie mnogość podmiotów oraz podległych im organów i urzędów wykonujących zadania w tym zakresie istnieje konieczność zharmonizowania ich działań. I w tej materii pomocne okazują się regulacje konstytucyjne. Konstytucja wyraźnie wskazała, że wyższy stopień odpowiedzialności w tym zakresie spoczywa na Radzie Ministrów.⁵⁰ Jednak ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej⁵¹ wskazuje, że zagadnienia związane z bezpieczeństwem należą do zakresu działania ministra właściwego ds. wewnętrznych, który wykonuje

⁵⁰ M Paździor, *Kompetencje konstytucyjnych organów władzy wykonawczej w zakresie bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Instytucje bezpieczeństwa...*, s. 60 i n.

⁵¹ Dz. U. z 2007 r. nr 65, poz. 437 z późn. zm.

politykę Rady Ministrów i koordynuje jej wykonywanie przez odpowiednie organy, urzędy i jednostki organizacyjne administracji.⁵² Rola Prezydenta ogranicza się do wspomagania rządu, co wyraźnie widać po przepisach kompetencyjnych. Przesunięcie odpowiedzialności za bezpieczeństwo państwa na rzecz „rządowego segmentu władzy wykonawczej” nie przeszkadza współpracy na tej płaszczyźnie Prezydenta z Radą Ministrów, a zwłaszcza z Prezesem RM i Ministrem Obrony Narodowej. Ta zaś przyczyni się do zapewnienia właściwej koordynacji podejmowanych działań w sferze bezpieczeństwa.

Mimo szeroko rozbudowanego systemu ochrony bezpieczeństwa państwa i obywateli w procesie globalizacji samo państwo w warunkach obowiązywania art. 5 Konstytucji, który nakłada na władze publiczne obowiązek strzeżenia bezpieczeństwa, godzi się na udostępnienie różnorodnych informacji o nich, także wizerunków ich twarzy, podmiotom, od których nie wymaga się żadnych gwarancji zapewnienia bezpieczeństwa naszym obywatelom.⁵³ R. Piotrowski zauważa, że prawo do globalnego przepływu informacji może stać w sprzeczności z prawem do bezpieczeństwa narodowego.⁵⁴ Warto podkreślić, że „bezrefleksyjne i bezkrytyczne” informatyzowanie administracji publicznej stwarza coraz poważniejsze zagrożenia dla obywateli, a ustawa, której uchwalenie miało ochronić przed atakami z cyberprzestrzeni, koncentruje się nie na zwalczaniu ataków, ale na zapobieganiu ich skutkom i stwarza niebezpieczeństwo wprowadzenia stanu nadzwyczajnego.

Kwestie dotyczące bezpieczeństwa występujące w konstytucji, zdaniem J. Bocia, są przedstawione w trzech kontekstach podstawowych. W pierwszym z nich chodzi o samą ochronę bezpieczeństwa w ogólności lub o ochronę bezpieczeństwa określanego. W drugim natomiast ustrojodawca zezwala na ograniczenia wolności i praw, jeśli to konieczne dla potrzeb bezpieczeństwa, co oznacza wyniesienie bezpieczeństwa nad inne osiągnięcia konstytucyjne pomyślane dla ochrony człowieka i obywatela. Jednocześnie z walorem bezpieczeństwa zostały zrównane takie wartości, jak porządek publiczny, ochrona środowiska, zdrowie i moralność publiczna, a przy publicznym prawie do odzyskiwania informacji również ważny jest interes państwa (obok ochrony porządku publicznego i bezpieczeństwa). W trzecim zaś w postanowieniach konstytucji określa się organy odpowiedzialne i zapewniające bezpieczeństwo. W tych konstytucyjnych okolicznościach przyznanie priorytetu ochronie bezpieczeństwa wywołuje poważne

⁵² K. Rajchel, *Bezpieczeństwo i porządek publiczny – wybrane aspekty*, [w:] *Państwo i prawo...* s. 229.

⁵³ R. Piotrowski, *Prawa człowieka wobec globalizacji*, [w:] *XV obowiązywania konstytucji z 1997 r. Księga Jubileuszowa dedykowana Zdzisławowi Jaroszowi*, red. M. Zubik, Warszawa 2012, s. 69–70.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 70.

problemy kompetencyjne, interpretacyjne, decyzyjne i orzecznicze, które muszą być rozstrzygane w stanowionym prawie administracyjnym.⁵⁵

Pojęcie bezpieczeństwa państwa dotyczy państw oraz ich społeczności i narodów. Jest ono bardzo zbliżone do terminu bezpieczeństwa i porządku publicznego, które oznacza stan braku zagrożenia dla działania państwa i realizacji jego interesów, a także umożliwia jego swobodny rozwój. Porządek publiczny, wyrażany przez normy akceptowane społecznie, dotyczy natomiast zapewniającego niezachwiane i bezkonfliktowe działanie jednostek w społeczeństwie. Według J. Zając bezpieczeństwo państwa (narodowe) jest to umiejętność narodu i władz do ochrony jego wartości wewnętrznych. Do najważniejszych wartości chronionych przez państwo należą:

- przetrwanie państwa jako instytucji,
- przetrwanie narodu jako grupy etnicznej,
- biologiczne przeżycie ludności,
- integralność terytorialna państwa, jego niezależność polityczna,
- swoboda działania międzynarodowego przez państwo,
- spokój, ochrona własności, jakość życia obywateli.⁵⁶

Z uwagi na to, że bezpieczeństwo państwa jest szeroko rozumiane, można wyróżnić wiele jego rodzajów. Fundamentem typologii bezpieczeństwa są główne trzy kryteria.

1. Kryterium podmiotowe, które określa, o czyje bezpieczeństwo chodzi:
  - bezpieczeństwo grup społecznych i narodu jako całości,
  - bezpieczeństwo jednostki,
  - bezpieczeństwo państwa jako suwerennej organizacji politycznej.
2. Kryterium przedmiotowe, określające treść bezpieczeństwa:
  - bezpieczeństwo polityczne,
  - bezpieczeństwo militarne,
  - bezpieczeństwo ekonomiczne (które jest podzielone na: surowcowe, technologiczne, żywnościowe, finansowe, rolne itp.),
  - bezpieczeństwo społeczne,
  - bezpieczeństwo kulturowe,
  - bezpieczeństwo ideologiczne,
  - bezpieczeństwo ekologiczne,
  - bezpieczeństwo informacyjne,
  - bezpieczeństwo ludzkie.

⁵⁵ J. Boć, *O bezpieczeństwie wewnętrznym*, [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne w działaniach terenowej administracji publicznej*, red. A. Chajbowicz, T. Kocowski, Wrocław 2009, s. 20.

⁵⁶ J. Zając, *Bezpieczeństwo państwa*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa*, red. A. Wojtaszczyk, A. Materska-Sosnowska, Warszawa 2009, s. 18.

3. Kryterium funkcjonalne, które pozwala zaobserwować zmienność w czasie subiektywnych i obiektywnych wymiarów bezpieczeństwa:

- stan bezpieczeństwa,
- proces bezpieczeństwa.⁵⁷

Prawdopodobne jest więc istnienie sytuacji nakazujących ograniczenie praw i wolności obywatela ze względu na konieczność zapewnienia bezpieczeństwa państwa. W tego rodzaju przypadkach państwo, które posiada byt organizacyjny o charakterze służebnym dla bezpieczeństwa ogółu – zasługuje na przywilej pierwszeństwa, ponieważ działa w interesie wszystkich członków wspólnoty państwowej.⁵⁸

IV

Bezpieczeństwo wewnętrzne tworzy wraz z bezpieczeństwem zewnętrznym ogólny zbiór spraw związanych z istnieniem i działalnością państwa.⁵⁹ W pierwszych założeniach bezpieczeństwo wewnętrzne odnoszono do prewencji oraz zwalczania przestępczości i także do ochrony porządku konstytucyjnego. Pierwotnie wydawało się, że bezpieczeństwo wewnętrzne będzie można definiować na zasadzie dwudzielnego podziału na wewnętrzne i zewnętrzne, i taki podział był bardzo długo akceptowany, ponieważ oddzielał bardzo ważne sfery funkcjonowania państwa – sferę wewnętrzną i zewnętrzną. Sfera wewnętrzna gwarantowała porządek i bezpieczeństwo za pomocą prawa i instytucji państwowych na określonym terytorium. Sfera zewnętrzna bezpieczeństwa gwarantowała ochronę terytorium oraz zamieszkującą na nim ludność za pomocą sił zbrojnych. Najogólniej mówiąc, bezpieczeństwo wewnętrzne obejmowało wszystkie kwestie związane z równowagą i ładem na danym terytorium. Bezpieczeństwo zewnętrzne natomiast obejmowało ochronę i obronę, za którą odpowiadały instytucje wojskowe.⁶⁰

Z czasem sytuacja diametralnie się zmieniła. Dzisiaj podział bezpieczeństwa na wewnętrzne i zewnętrzne nie pozwala na całkowite zrozumienie istoty tych pojęć. W literaturze używa się pojęcia bezpieczeństwa narodowego⁶¹, któ-

⁵⁷ *Ibidem*, s. 18–19.

⁵⁸ W. Wołpiuk, *Bezpieczeństwo państwa i pojęcia pokrewne. Aspekty konstytucyjnoprawne*, [w:] *Krytyka prawa. Niezależne studia nad prawem*, red. W. Sokolewicz, Warszawa 2010, s. 187.

⁵⁹ S. Sulowski, M. Brzeziński, *op. cit.*, s. 13.

⁶⁰ *Ibidem*, s. 14.

⁶¹ Szerzej na ten temat zob. *Bezpieczeństwo narodowe. Podstawowe kategorie, dylematy pojęciowe i próba systematyzacji*, [w:] *Towarzystwo wiedzy obronnej*, „Zeszyt Problematyczny” 2010, nr 1, s. 22–23.

rego częścią jest bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne.⁶² Zdaniem N. Nowakowskiego, „bezpieczeństwo wewnętrzne oznacza stabilność i harmonijność funkcjonowania systemu państwa, natomiast bezpieczeństwo zewnętrzne – brak zagrożeń ze strony podmiotów i źródeł zagranicznych.⁶³ Obecnie próbując zdefiniować bezpieczeństwo wewnętrzne, warto przytoczyć ujęcie J. Symonidesa, że „bezpieczeństwo wewnętrzne to stan stabilności i równowagi wewnętrznej”.⁶⁴ Bardzo ciekawą definicję zaprezentował W. Fehler. Według niego bezpieczeństwo wewnętrzne jest określoną formą struktur społecznych, ekonomicznych, politycznych w państwie oraz odpowiednim ich ukształtowaniem, tak aby gwarantowały poczucie pewności jego obywatelom, a dodatkowo kreowały adekwatne warunki do wykonania aspiracji państwa.⁶⁵ Według Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 2007 r. „nadrzędnym celem działań państwa w dziedzinie bezpieczeństwa wewnętrznego jest utrzymanie zdolności do reagowania – odpowiedniej do zaistniałej sytuacji – w przypadku wystąpienia zagrożeń bezpieczeństwa publicznego oraz bezpieczeństwa powszechnego, związanych z ochroną porządku prawnego, życia i zdrowia obywateli oraz majątku narodowego przed bezprawnymi działaniami czy skutkami klęsk żywiołowych, katastrof naturalnych i awarii technicznych”.⁶⁶ Z kolei Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP 2022 jest dokumentem nowej generacji, powstałym w odpowiedzi na wyzwania współczesnego środowiska bezpieczeństwa oraz uwzględniającym wymogi nowoczesnego systemu zarządzania rozwojem kraju. W efekcie po raz pierwszy strategia z obszaru bezpieczeństwa narodowego została opracowana w powiązaniu z polityką społeczno-gospodarczą kraju oraz na podstawie metodologii umożliwiającej realizację zawartych w niej zamierzeń. Ponadto komplementarność Strategii pozwoliła na wyłączenie z jej zasadniczego zakresu tematycznego innych dziedzin bezpieczeństwa narodowego, takich jak: bezpieczeństwo ekonomiczne (w tym energetyczne), obywatelskie, społeczne czy ekologiczne. Za główny cel SRSBN RP uznano wzmocnienie efektywności i spójności systemu bezpieczeństwa narodowego, rozumianego jako synergia wysiłków poszczególnych organów, instytucji i służb państwowych odpowiedzial-

⁶² Zob. B. Szmulik, *op. cit.*, s. 10 i n.

⁶³ Z. Nowakowski, *Bezpieczeństwo narodowe – ewolucja pojęcia i zakresu*, *Materiały Konferencji Naukowej Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji*, Warszawa 2008, s. 62.

⁶⁴ J. Symonides, *Problemy pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego we współczesnym świecie*, Wrocław 1984, s. 45.

⁶⁵ W. Fehler, *O pojęciu bezpieczeństwa państwa*, [w:] *Bezpieczeństwo państw i narodów w procesie integracji europejskiej*, red. W. Śmiałek, J. Tymanowski, Toruń 2002, s. 72.

⁶⁶ Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2007 r., Warszawa 2007, http://www.msz.gov.pl/files/docs/DPB/polityka_bezpieczenstwa/dokumenty_i_komunikaty/strategia_bezp_nar_2007.pdf z dnia 01.05.2012.

nych za bezpieczeństwo państwa do identyfikacji i eliminacji źródeł, przejawów oraz skutków zagrożeń bezpieczeństwa narodowego.⁶⁷

Tak więc słowo „bezpieczeństwo” odnosi się do szerokiego spektrum dziedzin życia i działalności państwa. W piśmiennictwie oraz polemice publicznej pojęcie bezpieczeństwa wewnętrznego jest porównywane z bezpieczeństwem publicznym. Te dwa rodzaje bezpieczeństwa mogą być uważane za synonimy, jednak przy dokładniejszej analizie są określane inaczej. Trzeba jednak przyznać, że zdefiniowanie pojęć związanych z bezpieczeństwem wewnętrznym jest kłopotliwym zadaniem, także stan badań naukowych w tym obszarze jest mizerny.

Kwintesencja funkcjonowania systemu bezpieczeństwa wewnętrznego polegać powinna na wykonywaniu wielu zadań i realizacji procesów służących zagwarantowaniu szeroko rozumianego bezpieczeństwa państwa.⁶⁸ Struktura systemu bezpieczeństwa państwa powinna być zależna od wykonywanych zadań i procesów zachodzących w obszarze bezpieczeństwa państwa. W związku z tym można dokonać dekompozycji systemu bezpieczeństwa na wiele różnych podsystemów, w zależności od przyjętego kryterium podziału. Najbardziej powszechny jest podział na podsystem bezpieczeństwa wewnętrznego, które obejmuje zagrożenia występujące wewnątrz państwa, oraz zewnętrznego, obejmującego zagrożenia zewnętrzne. Odniesienie bezpieczeństwa państwa do wymiaru wewnętrznego oraz zewnętrznego zostało wymuszone poprzez zagrożenia pojawiające się w tych obszarach. Jak trafnie sądzi Z. Kulisz, system bezpieczeństwa powinien zapewniać z jednej strony stabilność bytu narodu w trwałych granicach państwa polskiego (podsystem bezpieczeństwa zewnętrznego), a z drugiej strony przeciwdziałać wszelakim zagrożeniom mogącym ograniczać lub uniemożliwiać swobodny i stabilny rozwój w głównych dziedzinach życia społecznego (podsystem bezpieczeństwa wewnętrznego).⁶⁹ O ile także system obronności państwa, zasilony podsystemem polityki zagranicznej, zagwarantuje nienaruszalność granic państwowych oraz przygotowanie państwa do ewentualnego zagrożenia wojną bądź konfliktami o charakterze zbrojnym, o tyle problemowe staje się zdefiniowanie systemu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, a dokładnie – określenie oraz objaśnienie elementów tego systemu oraz zintegrowanie ich w ramach jednego podsystemu gwarantującego zwalczanie wszelkich zagrożeń hamujących rozwój państwa.⁷⁰

Przedstawione definicje różnych rodzajów bezpieczeństwa, a także samo pojęcie bezpieczeństwa nie jest czymś stabilnym. Ma bowiem charakter relatywny, a nie absolutny. To zróżnicowany system, charakteryzujący się zmiennością pod

⁶⁷ Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP, <http://www.mon.gov.pl> z dnia 24.05.2013.

⁶⁸ Z. Kulisz, *Bezpieczeństwo państwa w ujęciu systemowym*, Radom 2009, s. 41.

⁶⁹ *Ibidem*, s. 42.

⁷⁰ *Ibidem*, s. 42.

wpływem różnych okoliczności. Zadaniem każdego państwa jest zapewnienie wszystkich rodzajów bezpieczeństwa dla realizacji praw człowieka i obywatela, poszanowania jego godności i zapewnienia spokojnego bytu.⁷¹ Ważną rolę odgrywa tu art. 5 Konstytucji, który wskazuje na decyzję ustrojodawcy o ustanowieniu bezpieczeństwa państwa jako wartości nadrzędnej nad ochroną praw i wolności jednostki oraz jej bezpieczeństwem.

Rozdzielenie kompetencji w zakresie bezpieczeństwa państwa pomiędzy dwa podmioty władzy wykonawczej ma swoje uzasadnienie. Prezydent pełni zgodnie z konstytucją rolę strażnika bezpieczeństwa państwa, wspomagając w tym zakresie Radę Ministrów, a główne zadania zostały powierzone rządowi.

Jednak bezpieczeństwo publiczne, jako dobro usprawiedliwiające ograniczenie przez ustawodawcę korzystania z wolności obywatelskich, wymaga zachowania proporcjonalności dopuszczalnego wkraczania w imię ochrony bezpieczeństwa oraz sprawnego systemu kontroli, jak również zachowania tej proporcjonalności w praktyce.⁷² Niejednokrotnie dawał temu wyraz w swoim orzecznictwie zarówno Trybunał Sprawiedliwości w Strasburgu, jak i polski Trybunał Konstytucyjny, wskazując, że jeśli czynności organu dotyczą sfery wolności człowieka, ustawodawca powinien wytyczyć w sposób jednoznaczny granice dopuszczalnej ingerencji funkcjonariusza i przewidzieć odpowiednie środki proceduralne, umożliwiające kontrolę zasadności wydanego polecenia (wyrok o sygn. K 45/02).

Również Trybunał Sprawiedliwości w Strasburgu⁷³ podnosił, że niezbędne jest wskazanie dostatecznie precyzyjnej, a zarazem konkretnej podstawy prawnej wkraczania w sferę wolności (praw) w drodze ustawy i niedopuszczalne jest wprowadzenie ograniczeń aktami innej rangi – ETPCz, 2 sierpnia 1984 r. skarga nr 8691/79. Należy, zdaniem Trybunału, wskazać cel ingerencji wymieniony w art. 8 Konwencji, tj. między innymi bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne, dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom oraz ochronę wolności innych osób. Konieczne jest wykazanie realnej potrzeby podjęcia środków ograniczających zasady demokratycznego porządku.⁷⁴

⁷¹ D. Jastrzębski, *O problemie prawa obywateli do bezpieczeństwa publicznego*, [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne we współczesnym państwie*, red. E. Ura, K. Rajchel, M. Pomykała, S. Pieprzny, Rzeszów 2008, s. 16–17.

⁷² W. Hermeliński, *op. cit.*, s. 17.

⁷³ Szerzej: *ibidem*, s. 19 i n.

⁷⁴ Por. wyrok TK z 12 grudnia 2005 r., sygn. K 32/04; wyroki ETPCz: z 25 marca 1998 r. w sprawie *Kopp p. Szwajcarii*, skarga nr 23224/94; z 4 grudnia 2008 r. S. i *Marper p. Wielkiej Brytanii*, skargi nr 30562/04 i 30566/04.

SUMMARY

Experts usually agree that security (meant as safety) is a complex concept and that it refers, in general, to freedom from any threats to the fundamental values. Hence, the author presents in her paper the views on security. But since security as a natural and inalienable right is given particular prominence in the catalogue of rights protected by international law, the paper also addresses the instruments of international law that regulate these issues. The most important Polish legal instrument regulating security issues is the Constitution of the Republic of Poland adopted in 1997. It should be noted that the concept of national security has not been adequately explained in the Polish Constitution and generally, this term does not appear in the text separately. In this respect, Article 5 of the Constitution is of importance: “The Republic of Poland shall safeguard the independence and integrity of its territory and ensure the freedoms and rights of persons and citizens, the security of the citizens, safeguard the national heritage and shall ensure the protection of the natural environment pursuant to the principles of sustainable development”.

Security regulations can also be found in other articles of the Constitution.

The author emphasizes that, due to the broad scope of security issues and to the abundance of bodies and their subordinate units and offices that carry out tasks regarding this scope, there is a necessity to harmonize their activities. The constitutional regulations can be helpful in this respect. The Constitution clearly states that higher responsibility in this respect rests with the Council of Ministers. The role of the President is limited to supporting the government. This is clearly visible in the regulations concerning jurisdiction.